

Živan BEZIĆ

Otkada je papa Ivan XXIII upotrijebio riječ »aggiornamento«, ona je ušla u rječnik Opće Crkve, većine teologa i mnogih vjernika. Ne samo što je ušla u crkveni rječnik, ona je postala pomodna riječ, čuje se iz svih usta i cijedi se iz svih pera. Zapravo *aggiornamento* postala je prava čarobna riječ, neka magijska formula za obnovu Crkve, neka vrsta panaceuma za sve njezine boljetice.¹

Stoga će biti korisno i dobro da malko razmotrimo što ona znači i u čemu je njezina magija.

Što znači posuvremenjenje?

Izraz »aggiornamento« ima za korijen talijansku riječ »giorno«, pa bi se doslovno imao prevoditi hrvatskim izrazom »podanašnjenje«. Francuske riječi »ajourner« i »ajournement« imaju značenje odlaganja za sutrašnji dan. Ostali se narodi služe svojim vlastitim prevedenicama ili pak rabe talijanski original.

Mi Hrvati imamo na raspolaganju još dva dobra domaća izraza za isti pojam. Prvi je »posadašnjenje« – čiji je korijen u vremenskoj priloškoj oznaci »sada« – a drugi je »posuvremenjenje«, nastalo od radikala »vrijeme«.

Postoje li ipak kakve razlike u tim trima hrvatskim terminima? Etimološke smo razlike upravo naveli, ali značenjski one nemaju velike važnosti. Semantičke nijanse, doduše, postoje, no one ne mijenjaju značenjsko zajedništvo od sva tri termina. »Dan« je doslovce vrijeme od 24 sata, ali također označuje općenito naše aktualno vrijeme, naše doba. »Sada« je u prvom redu ovaj aktualni hip, tren u kojemu se upravo nalazimo i časak koji odmah prolazi. No ono također označuje naše sadašnje vrijeme uopće, onu kronološku etapu u kojoj mi živimo. A korijen posuvremenjenja, tj. vrijeme, upućuje nas baš na sadašnji čas, naše vrijeme, suvremenost, aktualnost. *Posuvremenjenje* može biti nešto širi pojam za *podanašnjenje* i *posadašnjenje*.

Prema tome možemo zaključiti da posuvremenjenje, posadašnjenje i podanašnjenje znače u biti isto. Nećemo pogriješiti budemo li ih rabili

1 Ph. LAND (ed.), *Theology meets Progress*, Gregorian Univ. Press, Rome 1971. L. GILKEY, *Catholicism confronts modernity: a protestant view*, Seabury Press, New York 1975. J. M. DOMENACH, *Enquête sur les idées contemporaines*, Seuil, Paris 1981.

kao sinonime. Svim trima, naime, bitna je oznaka: naš odnos prema aktualnom vremenu, dakle naša vremenitost.

Upućujući na odnos prema *našem* vremenu, sva tri hrvatska termina uključuju u sebi tri neizrečene pretpostavke, od koji su prve dvije tvrdnje a treća zahtjev:

1. Mi, koji se služimo tim izrazima, zaostajemo za svojim vremenom, nismo ažurni.

2. Neki drugi ljudi stoje ispred nas, oni su suvremeni i napredni. Njihov je napredak naš ideal.

3. Naše zaostajanje i njihov napredak nukaju nas da im se približimo, da ih stignemo te da se s njima izjednačimo.

To je dubinski smisao svakog posuvremenjenja, posadašnjenja i podanašnjenja. Svi ti izričaji nužno uključuju prvu i drugu konstataciju i treći postulat. Iz tih dviju konstatacija, naime, ne možemo drugo do izvući navedeni postulat kao zahtjev vremena.

Dalja analiza gornjih izraza zahtijeva od nas da otkrijemo i objekt navedenih imenica ažuriranja. Indirektni gramatički objekt tih imenica odgovara na dva pitanja. Prvo je: koga ili bolje čije *ppp*?² Drugo je pitanje: čega ili česa *ppp*? Direktni gramatički objekt tih izraza izriče se pitanjima: koga ili što treba posuvremeniti, posadašnjiti i podanašnjiti?

Ako pokušamo dati odgovor na ova pitanja, moramo reći:

– Na pitanje *čije ppp*, odgovaramo: naše, mi smo oni koji se moraju posuvremeniti. Mi smo na taj način i nositelji potrebnih promjena i tako smo zapravo *subjekt* postuliranih požurivanja.

– Na pitanje *čega*, možemo odgovoriti: promjene našeg odnosa prema aktualnom vremenu u kojem živimo.

– Treći upit: što imamo *ppp*-ti, traži odgovor: naš aktivni stav u svim zbivanjima sadašnjeg časa. Promjena na bolje tog aktivnog stava ostaje pravi i trajni *objekt*, tj. sadržaj i cilj, svih naših reformskih nastojanja.

Dosljedno tome nositeljima posuvremenjenja, tj. subjektom mijenâ, postajemo mi sami ukoliko smo svjesni svog zaostajanja za vremenom. Objektom našeg nastojanja postaje skok u suvremenost, dakle posuvremenjenje.

A tko smo mi, tj. oni koji govore o svome *ppp*? Kako ovdje ne uzimamo u obzir nacionalnu ili kulturnu pripadnost, dovoljno je reći da mi u ovom eseju nastupamo kao katolici. Vjerska obnova bit će glavni sadržaj našeg razmišljanja.

Poznato je da su oštri zagovornici napretka i obnove tzv. progresisti, reformisti, liberali, općenito »ljevičari«. Ljuti su im protivnici tzv. tradicionalisti, konzervativci, integralisti, odnosno »desničari«. Poznavajući re-

2 Da ne opetujemo neprestano riječi: posuvremenjenje, posadašnjenje i podanašnjenje, poslužiti ćemo se kraticom *ppp*.

lativnost tih pojmova,³ mi se nećemo staviti na stajalište ni jednog ekstrema.

Ako se možemo osloniti na mišljenje Edgara Morina (a mislim da se u ovom slučaju zaista možemo), vjera je modernog intelektualca – skepsa.⁴ No, ako slijedimo Morina u dijagnozi, ne možemo ga slijediti u terapiji. Skepsa ne može biti temelj obnove, ona se nadvladava vjerom.

Je li to uopće teološki pojam?

Prije nego uđemo u raspravu bi li i što bi to trebalo posuvremeniti, dužni smo postaviti temeljno pitanje: jesu li *ppp* uistinu teološki pojmovi i termini? Pripadaju li oni uopće u leksik vjere? Koja je njihova teološka težina?

Odmah moramo konstatirati: oni su uistinu teološki termini jer se često rabe u teološkoj literaturi.⁵ Doduše, stari kršćanski izvori ne poznaju tih riječi u njihovom sadašnjem obliku, ali se služe drugima koje imaju sličnu semantičku funkciju. Jedna od njih je grčki izraz *kairos* (Dj 1,7). Kršćanski pisci i teolozi su njegovu starom poganskom sadržaju (bog dobrog časa) nadodali soteriološku dimenziju. U povijesti spasenja postojala su posebna »pogodna vremena« i »spasonosni časovi« koje je trebalo grabiti. To su bili pravi *hronoi kai kairoi* (1 Sol 5,1). Među njima je i spasenjski čas ovog našeg doba: *en to nyn kairo* (Rim 3,26) Božanski *kairos* ima povijesnu, sadašnju i eshatološku funkciju.

Susljedni niz takvih časova tvori povijest spasenja (*oeconomia salutis*). Ona se odvija upravo prema nekim privilegiranim »upadima« u povijest Boga kao Oca, Sina kao otkupitelja i Duha kao posvetitelja. Povijest spasenja doduše počela je u prošlosti, ali se događa i danas. Kao da se sve to zbiva pred našim očima i u našem času Pismo nam govori: »Ecce plus quam Jonas hic... ecce plus quam Salomon hic« (Mt 12,42). »Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis«. Ili: »Evo, kraljevstvo Božje je unutra, u vama« (Lk 17,2). To je kraljevstvo Božje, ne samo »nebesko«, jer Bog je i na nebu i na zemlji, dakle tu među nama nazočan i djelatan. Katolička liturgija i danas poštuje svoj »hronotopergon«, koji je nerazdvojiv od ovoga časa, ovog prostora i ovog današnjeg kršćanskog djelovanja.

3 *Lexikon linker Leitfiguren* ubraja među ljevičare Isusa, sv. Franju Asiškog, papu Ivana XXIII. i mnoge druge (*Christ in der Gegenwart*, br. 10, g. 1989, str. 79).

4 E. MORIN, *Kako izići iz XX stoljeća*, Globus, Zagreb 1983, str. 241.

5 O. CULLMAN, *Cristo e il tempo*. Il Mulino, Bologna 1970; O. RABUT, *Peut-on moderniser le christianisme?*, Cerf, Paris 1986; D. HERVIEUX-LÉGER, *Vers un nouveau christianisme?* Cerf, Paris 1986; G. FILORAMO, *I nuovi mutamenti religiosi*. Laterza, Bari 1986; M. EMINYAN, *Signs of the times*, Xavier H., Valletta, Malta 1987.

Tu su napokon i »signa temporis« (Lk 12,56) koja svaki kršćanin mora znati čitati, tj. primijetiti i ispravno shvatiti. Oni imaju providencijalnu ulogu u planovima Stvoritelja i Otkupitelja. Kroz te vanjske znakove mogu se nazreti unutarnja gibanja i nadahnuća Duha Božjega. Ti znakovi otkrivaju duh i tendencije jedne epohe, svake epohe. A kako u svakoj epohi djeluje svojom nazočnošću i Vječni Eon, one na sebi nose tragove Duha. Stoga su »pravi znakovi Božje prisutnosti« (GS, 11a). To je razlogom zašto Krist prigovara svojim suvremenicima što ne poznaju znakove svog vremena (Mt 16,4). Bog oduvijek djeluje u povijesti spasenja »per causas secundas«. To čini i danas. Ti znakovi naročito su znakoviti na području pastoralala. U njima pastoralist Midali pronalazi tri važna elementa: 1. provokativni značaj znaka, 2. njegovo pravo kršćansko značenje i 3. poruku znaka, tj. poticaj na aktualnu akciju (*Teologia pastorale o pratica*, LAS, Roma 1985, str. 124-128).

Sve te prastare biblijske i teološke izraze moderni bogoslovi rado tumače u terminima *ppp*. Slično im značenje prihvaća i Drugi vatikanski sabor kao i svi posljednji pape (*Humanae salutis, Pacem in terris, Ecclesiam suam, Redemptor hominum*).

Ipak, kad bismo se htjeli spustiti u samu jezgru teologije, njezin pravi predmet nije vrijeme nego *Vječnost*. Iskonska i istinska tema teologije može biti samo beskrajnost vremena, ono što je alfa i omega svega, a ne prolazno i efemerno. Teologija oduvijek sve promatra »sub specie aeternitatis«. To je razlikuje od svih ostalih znanosti. Stoga bi u Crkvi pravi termin za istinsko posuvremenjenje mogao biti samo – po/ovjekovječenje.

Aspekt vječnosti ipak ne isključuje pojmove i nazivke *ppp* iz teološkog jezika. Ono naime što ti nazivci na koncu konca zastupaju jesu zapravo isječci, časoviti trenuci u vremenskom oceanu vječnosti. Oni se mogu iz nje odvojiti samo misaonim putem jer su stvarno samo kapi u toj golemoj vremenskoj masi. Oni su jedino *kairoi* toga beskrajnog *hronos*-a, vječnoga *Aiwn*-a. Bog se napokon »inhronizirao« i intronizirao u vremenu »upućivanjem svoga Sina koji i dalje putuje u našoj puti« te se na taj način s nama i sinhronizirao. Od Kristova uskrsnuća čovjekovo vrijeme uvire u Vječnost. Prema tome i *ppp* pripadaju u religiozni govor.

Uza sve to, ti isti izrazi mogu iskočiti iz teoloških tračnica ako se simplicitički vežu ili izjednačuju s pojmovima vrijeme, danas i sada. Pogotvo ako se sadašnjem vremenu pripíše samo dobro, a prošlome samo zlo. Opasne bi i sasvim neteološke bile ove jednadžbe: danas = samo dobro, sada = sve najbolje, sve novo i moderno = dobro. Time se upada u naivni modernizam.

Živa je istina da danas ima na svijetu i u Crkvi mnogo dobra. Dapače, svakim novim danom otkrivamo i stvaramo nova dobra. S istom nadom u napredak dobra možemo gledati i u budućnost. No bilo bi sasvim pogrešno sadašnjosti i budućnosti pripisivati samo dobro i uopće zaniijekati zlo.

Ni staro ni novo doba ne mogu se izjednačiti »zlatnom vremenu« (premda su ga takvim mnogi smatrali i tako ga nazivali).⁶

Doduše, danas se u svijetu opaža »un réveil spirituel«, govori se o »un retour du religieux«, pa čak optimisti vide i »une renaissance morale«. Sve to može biti istina, ali samo djelomična. Istodobno opažamo i tolika druga moderna zla koja upravo danas cvjetaju. Budući da ih je golem broj, navest ću, primjera radi, samo poneka. U Americi i Francuskoj rađa se novo poganstvo i uskrsava davno pokopani politeizam.⁷ Kad je moderna izgubila svoje akreditive, pojavila se postmoderna. Kad se izjalovila vladavina uma i tehnike, nastupilo je vrijeme iracionalnosti i kibernetike. Nekada je uživao primat naš »être« a sad je u praksi »avoir«. Dosad se priznavala, bar verbalno, etika, odsad je važnija etologija i estetika. Prije je bila na cijeni orthodoxia, sad je to orthopraxa, itd.

Sadašnjica nam je označena otuđenjem i gubitkom smisla. Ne znamo čemu i zašto živimo i umiremo. I dosad je vladala bijeda i ropstvo, a novo ih doba samo povećava. Najveći dio čovječanstva tavori u bijedi i neslobodi. Uvijek su postojali ratovi, ali nikad nisu bili tako razorni kao danas (nuklearno oružje). Dosad je ljudski rod volio samo sebe (odatle ekološka kriza), bio je biofilan, sad je postao nekrofilan (ozakonjeno ubijanje nerođenih). Mjesto starog kršćanskog morala nastupio je amoral, ali mi smo svemu tome dali lijepo ime »novi moral«.⁸

Što je još gore, zla se umnažaju i u krilu same Crkve. Sve je manje pravih vjernika, a broj praktikanata naglo opada.⁹ Suvremena sekularizacija i dekristijanizacija idu uspješno pod ruku. Uz novi moral pojavila se i »nova teologija«. Tehnicizirani mentalitet potiče scijentizam namjesto religioznosti.¹⁰ Suvremeni čovjek sve je manje religiozan i sve manje sposoban za vjerske simbole i pojmove. I sami vjernici danas očekuju od Crkve više humanitarne usluge nego vjerske.¹¹ Sklonost sekularizaciji, pukom humanizmu i akomodaciji duhu vremena zahvatila je i hijerarhijske krugove.¹²

6 Još od rimskih vremena »aurea aetas« bila je rado rabljena tema pjesnika i književnika.

7 D. L. MILLER, *The New Polytheism*, Harper and Row, New York 1974.

8 E. von KUEHNELT-LEDKIN tvrdi da se naše doba nalazi pod zlokobnim slovom G: Guillotine, Gefängnisse, Galgen, Gaskamern, Genickschüsse, Gulags, Genozide, Geisteskrankenhäuser, itd. (v. *Theologisches*, br. 5. g. 1990, str. 269).

9 Zanimljivo je da dok se broj misnika smanjuje, broj hodočasnika svuda raste (Lourdes, Fatima, Medugorje). Simptom modernog trenda turizmu, zabavi i masiranju (i u smislu masovnosti i u smislu masaže).

10 Primjer tehnomentaliteta: mala djevojčica od 4-5 godina promatra skupa sa svojim ocem ribice u akvariju i pita: »Tata, ako isključiš struju, hoće li ribice i dalje plivati?«

11 Statistike o tome u *Communio* (njem. izdanje br. 3, g. 1987, st. 266).

12 Npr. u Francuskoj više vole »un parcours spirituel« nego »un discours dogmatique«. Stoga su francuski biskupi bili odobrili katekizam pod naslovom »Parcours«, na što je Vatikan prosvjedovao.

Nije stoga nikakvo čudo da se mjesto stare vjere danas pojavljuju parareligijski pokreti. Oživljuje se poganstvo i stara gnoza,¹³ posuđuju se istočnjački mitovi,¹⁴ i stvaraju novi i moderni, kao npr. New-Age.¹⁵

Kolika zbrka danas vlada u svijetu najbolje pokazuju imena koja se pridijevaju našem vremenu: (novo)prosvjetiteljstvo, (post)kapitalističko ili za neke postsocijalističko društvo, postindustrijsko ili postkršćansko društvo, tehničko ili potrošačko doba, atomska ili nuklearna era, informatička ili kibernetička civilizacija, vrijeme kriza, političkih previranja i socijalnih revolucija, doba relativizma i progresizma demokracije i anarhije uz ispade diktatorskih režima. Naša je epoha razdoblje krajnjih neravnoteža: silno bogatih slojeva manjine i goleme gladne većine, dijeljenja na tabore i svjetove, rasnih, klasnih i nacionalnih obračuna, racionalnosti i bezumlja, modernizma i postmodernih strujanja. Sve u svemu svi skupa smo »izgubljena generacija«.

Posuvremenjenje je potrebno

Nakon ovakve analize našeg vremena – koje se općim imenom može nazvati vremenom *kriza* – nameće nam se potreba promjene »paradigme«. Ne možemo više živjeti po starim uzorcima niti po pomodnim parolama našeg uzavrelog vremena. Za potvrdu toga zovem u pomoć dva ugledna teologa: »Potreba posadašnjjenja je trajni zahtjev. Međutim, danas je postala još zahtjevnija zbog 'ubrzanja povijesti', tj. brzih i dubokih promjena što ih proživljava čitavo društvo u svim svojim sektorima« (Alszeghy i Flick).¹⁶ Stoga i potreba posuvremenjenja visi u zraku.¹⁷

Već je započela promjena crkvenog i teološkog vokabulara. Za ilustraciju samo jedan primjer: prije smo govorili o »osvajanju« za Krista, sad radije govorimo o apostolatu. Od apostolata smo već prešli na svjedočenje, od ovoga smo dospjeli do prisutnosti, a najnoviji je krik »oslušivanja«. ¹⁸ Promjeni rječnika pridružio se pokušaj stvaranja novih i kraćih formula vjere. Na njima su se okušali mnogi suvremeni bogoslovi, ali ni jedan pokušaj, pa ni Rahnerov, nije uspio.

13 KL. BANNACH (Hg.), *Religöse Strömungen unserer Zeit*, Quell Verlag, 3. izd. Stuttgart 1991. M. RUYER, *La Gnose de Princeton*, Fayard, Paris 1974.

14 *Ibidem*.

15 M. KEHL, *New Age oder Neuer Bund?*, Grünewald, Mainz 1987.

B. SCHLINK, *New Age aus biblischer Sicht*, 3. izd., Darmstadt 1988.

Ch. SCHORSCH, *Die New Age-Bewegung*, Mohn, Güterloh 1988.

J. G. LANDOLT, *Verbraucher im New Age*, Herder, Freiburg 1988.

16 Z. ALSZEGHY – M. FLICK, *Come si fa la Teologia*, Ed. Paoline, Albae 1974, str. 204.

17 P. VALADIER, *L'Eglise en procès*, Calman-Levy, Paris 1987. H. MÜLLER (Hg.), *Die Gegenwart der Zukunft*, Scherz, München 1991.

18 v. *Etudes*, br. 3, 1974, str. 432.

To ipak nije razlogom da se odustane od novih pokušaja uz uvjet da ostanu sadržajno vjerni prvotnome *Credū*. Moramo dopunjavati crkveni jezik ako naidemo na nove još neimenovane datosti ili nam stari termini nisu više adekvatni suvremenoj slici svijeta. Tako je to bilo i sa starom slikom svijeta. Premda mi danas vidimo istu zemlju i isto nebo kao što su ih vidjeli Aristotel i Ptolomej (svijet: okrugla ploča u čijoj sredini leži Zemlja, a nebosklon: niz koncentričkih sfera na kojima vise Sunce, Mjesec, planete i zvijezde), ipak mi danas imamo drukčiju znanstvenu sliku tog istog svijeta. A sad nas muče i drukčiji problemi. Starim je učenjacima bio problem kako protumačiti gibanje, nama pak nije jasno postoji li uopće mirovanje. Danas otkrivamo da zapravo živimo u svijetu trajnog gibanja i dinamike. Svijet statike je samo privid.

Drevni Tvorac svijeta radi i danas, i to uvijek nešto novo. Kao što smo dužni upoznati njegova stara djela (»U početku stvori Bog...«), tako jednako dužni smo spoznati i njegovo današnje djelovanje u znakovima vremena. Kao što se zidana crkva gradi od okolnog kamenja, tako se i duhovna Crkva gradi od elemenata što joj ih pruža okolina, prostor i vrijeme. Ovo naše današnje.

Ako su stari kršćani – *in illo tempore* – bili odgovorni za svoju Crkvu, i mi smo odgovorni danas za našu suvremenu Crkvu. I kao što su prošli naraštaji odgovorni za našu sadašnju situaciju (jer mi možemo graditi samo na njihovim temeljima), i mi smo već sada odgovorni za sudbinu budućih naraštaja. Ono što im ostavimo bit će zauvijek sudbonosno.¹⁹

Sadašnjica je naime središnja točka vremena. Ona razgraničuje prošlost i budućnost. Ona prebacuje povijest u sutrašnjicu. Gutajući budućnost, pretvara je u prošlost i tako povećava volumen povijesti. Obogaćuje prošlo, a omogućuje buduće. I tako je naša sadašnjost središte svih mogućih promjena. Prema tome su tijek i promjena srčika vremena. I to našeg aktualnog vremena, čiji smo graditelji mi sami. Te zbog toga i odgovorni – mi sami.

U ovom našem vremenu – *hic et nunc* – »budućnost je već počela« (Jungk). S nama je počela i za nas počela. Ali ne samo za nas nego i za sve naraštaje što će doći poslije nas. Počela je za našu Crkvu, za naš narod, za čitav ljudski rod. Svi ti budući naraštaji vjernika, rodoljuba i čovjekoljuba s pravom očekuju od nas da ispunimo svoju zadaću danas, jer inače neće moći ispuniti ni oni svoju sutra.²⁰

19 Za primjer navedimo samo ekološku katastrofu koju namiremo svojim potomcima... ne postoje samo individualni egoizmi i individualna odgovornost. Na djelu su i kolektivni egoizmi i zajedničke odgovornosti: nacionalne, rasne, klasne, vjerske, moralne i generacijske.

20 »Das Morgen ist schon im Heute vorhande, aber es maskiert sich noch als harmlos, es tarnt und entlarvt sich hinter dem Gewohnten. Die Zukunft ist keine sauber von der jeweiligen Gegenwart abgelöste Utopie: Die Zukunft hat schon begonnen« (R. JUNGK, *Die Zukunft hat schon begonnen*, Herder, Freiburg. 1963, str. 21).

Budući da smo mi kršćani *uvijek* za sve ono što je *dobro*, to moramo biti za sve ono *novo* što je dobro. Kazali smo: Bog i ljudi danas stvaraju ono što je dobro i raduju se svemu što je istinito i lijepo. Zbog toga nam se posuvremenjenje nameće kao *zadaća* današnjeg časa. Tu *zadaću* vidim raščlanjenu u nekoliko paralelnih manjih *zadaća*:

1. Upoznati današnju situaciju Crkve i čovječanstva, otkrivati i čitati znakove svoga vremena.
2. Ispravno vrednovati što je u toj situaciji dobro, tj. pravilno pročitati i protumačiti znakove vremena.
3. Uočiti probleme i potrebe našeg trenutka. »Svako vrijeme nosi svoje breme.« Trebamo se nositi baš s tim bremenom koje čeka upravo naša leđa i samo naša.²¹
4. Probleme rješavati po najboljim modelima sadašnjeg časa. Kad već možemo birati, birat ćemo samo najbolje (što ne znači najnovije).
5. Sve to poduzimati s pogledom na budućnost. Svi dobro znamo: »*Fugit irreparabile tempus.*« Ostaje nam samo budućnost, dobra ili zla, prema tome kako je sami skrojimo. Crkva je »proročka« ustanova i svi njezini dje-latnici pozvani su na prorokovanje.

Toliko smo već puta u svojoj povijesti kasnili za vremenom. Zar još ništa nismo naučili od promašene povijesti, koja je učiteljica života? Hoćemo li još uvijek ponavljati staru pogrešku – stizati posljednji na cilj? Pa tek onda »potvrđivati« ono što su drugi »pokrstili«, kako je to duhovito kazao župnik Michonneau.²²

Kakvo posuvremenjenje?

Svi smo, dakle, za *ppp*. Samo, slažemo li se u tome kakvo posadašljenje? Pri definiranju kakvoće podanašjenja javlja se jabuka razdora. U načelu svi se slažemo, svi za novo-dobro-korisno. No, čim se mora konkretno definirati što je to novo-dobro i korisno te je li to novo ujedno i dobro, tu nastaju razilaženja. Pogotvu kad netko pretendira da je sve novo dobro i samo novo.

Stoga moramo biti svjesni i određenih pogibelji novotarenja. Prezir staroga i precjenjivanje novoga vodi do lomova, prekida, jazova, praznina i kaosa. Demoniziranje tradicije i diviniziranje progresa rađa diskontinuitet. Dobro je živjeti u nadi da će novo biti bolje, ali bez iluzija da ono mora biti konačno i najbolje.²³ Razumljivo je da takvo precjenjivanje sve-

21 Nijemci zgodno kažu: »Bei den menschlichen Grundbedürfnissen ansetzen.«

22 »L'Eglise confirme parfois ce qu'elle n'a pas baptisé (*Témoignage chrétienne*, br. 1997, g. 1982, str. 15).

23 H. ZÄHRNT se malko zaletio kad je ustvrdio: »Die Neuzeit könnte zur Endzeit werden« (H. ZÄHRNT, *Gotteswende*, Piper, München 1989, str. 35). Koliko još naših Neuzeita treba čekati do Endzeita? A svaki od njih pretendira da je onaj posljednji.

ga novoga vodi do parolaštva. »Hic et nunc« jedna je od takvih parola. Pomodarstvo je druga, itd.²⁴

Nezaborito posuvremenjavanje često pada u frapantne nedosljednosti. Samo jedan primjer. »Moderni« moralisti ne priznaju vrijednost »prirodnog zakona«, zato dopuštaju kontraceptivna sredstva. Ti isti opet odbacuju celibat kao protuprirodan. Protuslove sebi i istini da bi obranili svoje pomodne stavove. Još je gore ako se s novim teološkim izrazima žele prikriti, retuširati ili baciti u zaborav prastare kršćanske istine.²⁵

Pretpjerano posuvremenjenje znači zapravo zaustavljanje vremena. Fiksirajući samo jedan čas (naš!) u beskonačnoj smjeni vremenâ, odričemo vrijednost svim ostalim, prošlim i budućim, vremenima i vrednotama. Posadašnjjenje znači nužno nadilaženje svakog trenutka i svakog fiksnog vremena. Zaustavljati, naime, vrijeme pokušaj je ovjekovječenja jednog jedinog časa, dakle obožavanje prolaznoga. Stoga je samo pod sotonskim utjecajem Goetheov Faust mogao uskliknuti trenutku svoga vječnog užitka: »Verweile doch, du bist so schön!«

Tradicija ima golemu vrijednost. Ona je riznica u kojoj se čuvaju blaga stečena kroza sve naraštaje. Predanje obično čuva ono najbolje, tj. najbolje stečevine prošlosti. Ona je u nama, dio nas. Predaja smo mi sami, naša nutrina (Er-innerung), naše srce (ri-cordo), naša pamet (pamćenje) i naše živo tijelo (sjećanje). Ona je sjeme koje dariva plod, klija za budućnost i hrana je naše sutrašnjice. Na njoj se temelje svi naši planovi, programi, projekti i odluke, dakle, budućnost. Stoga E. Bloch nije zaključio bez razloga: »Das gute Neue ist niemals so ganz neue.«²⁶

Zbog toga uporno zabacivanje staroga može naznačivati bolest živućeg društvenog organizma. To je sindrom bolesti i ugroženosti života koji ne ugrožava toliko samu prošlost (nje više nema) koliko upravo sadašnjost. »Rifiuto del passato è una neurosi del presente.« (E. Liserre). Iz povijesti učimo za budućnost, ona nam je svima osnovna škola. Kako za društvo, tako i za Crkvu.²⁷

Nije dobro zaboraviti ni činjenicu da je sve novo prolazno ako je vezano uz neki određeni čas. Što nam čas donosi, to može biti samo časovito. Vrijeme teče, nestaje. To je njegova bit. »Stalna na tom svijetu samo mijena jest« (Preradović). Što je plod vremena, to je vremenito prolazno, efemerno i ništavo. Stoga su sva vjerska, kulturna, umjetnička i politička

24 Tako je npr. u Njemačkoj u g. 1979. izdano mnoštvo knjiga na temu slobode i s tom riječju u naslovu. Spominjem samo dva poznata pisca: J. Ch. R. TILLARD, *Frei sein in Gott*, te B. HÄRING, *Frei in Christus* u tri sveska.

25 Za takve sv. Augustin ima dobar savjet: »Liberum est aliis atque aliis verbis, eadem tamen in orando dicere, sed non esse debet liberum alia dicere« (Ep. 130,13).

26 E. BLOCH, *Das Prinzip Hoffnung*, Sv. 1, Suhrkamp, Frankfurt 1959, str. 6.

27 J. DELUMEAU, *Le Christianisme va-t-il mourir?* Hachette, Paris 1977. G. REMY (ed.), *Tradition et renouvellement en théologie*, Univ. de Metz 1990.

strujanja nestabilna, čak izazivaju protustrujanja, potiru sama sebe. Poslije svake revolucije nastupa involucija, nakon akcije reakcija. Sjajno je to izrazio kardinal Volk: »Wer zu heutig ist, kann schon morgen von gestern sein.«²⁸ Ili kako je to sarkastički primijetio S. Kierkegaard: »Tko se rado vjenčava s duhom vremena (Zeitgeist), brzo postaje udovac.«

Što možemo onda boljeg učiniti nego opetovati savjet sv. Pavla dân na kraju pisma njegovu učeniku Timoteju: »O Timoteje, čuvaj predanje, izbjegavaj isprazne novosti glasova i protivljenja lažne znanosti« (1 Tim 6, 20-21). I mi ćemo na kraju ovog eseja ponoviti Pavlov savjet, samo u pozitivnom obliku. Otvoreno prihvaćajući zadaću posuvremenjenja nastojat ćemo:

– uvijek gledati naprijed. »Pravi kršćanin ne stoji lijevo niti desno, ali on ne stoji ni na sredini. Pravi kršćanin uvijek ide *naprijed*, makar i puževom brzinom.« Na tom ćemo putu hodati »spiritu ferventes, Domino servientes, spe gaudentes.« (Rim 12,11-12);

– neprestano biti otvoreni novim idejama i vrijednostima. Prihvaćamo materiju kojom smo okruženi, ali bez materijalizma. Poštujemo znanost, ali bez scijentizma. Priznajemo demokraciju, ali bez anarhizma. Zalažemo se za sintezu vjere i slobode, ali bez liberalizma. Nemamo ništa protiv modernosti, ali bez modernizma. Sve to promatramo »sub specie aeternitatis«, bez ikakva pomodarstva. Vječno je naš parametar;

– sačuvati sve ono što je dobro u našoj starini, što smo zahvalno baštinili od umova i svetaca prošlih naraštaja. Inače bismo izgubili identitet i kontinuitet;

– usvajati sve ono što je dobro u sadašnjosti.

– svaku novost s veseljem dočekati i ujedno kritički razmotriti. Bit ćemo sretni za sve novo i lijepo što nam dariva naše vrijeme i nova dostignuća. Naš Otac radi i jučer i danas. »Serviamus in novitate spiritus et non in vetustate litterae« (Rim 7,6);

– biti usmjereni i razboriti u svojim sudovima. Nećemo »iz principa« uzimati samo staro i odbijati sve novo. I obratno. Bit ćemo novatori, ali ne i novotari. »Novum in vetere latet, vetus in novo patet«.

Na putu obnove otvaraju nam se tri mogućnosti: reforma, evolucija i revolucija. Zdrava reforma je moguća i poželjna: *Ecclesia semper reformanda!* Evolucija je neminovna, ide mimo nas i odvija se bez našeg suglasja. A revolucija? Nasilne revolucije neprihvatljive su, a vjerske i kulturne – bar uz minimalno i temeljno poštivanje baštine – mogu biti korisne i osvježujuće. Korjenita promjena dotrajalog mentaliteta i odlučno zalaganje volje za bolje – to je zadaća trenutka u kojem živimo. Zato što je Evandjelje »dobra vijest«; ono je svagda i »nova« vijest.

28 *Communio*, njem. izd., br. 5, 1981, str. 446.

Radikalni revolucionizam ne smije voditi u ekstreme. Ravnoteža je potrebna u svim pothvatima. I u premišljanju novoga i u njegovu izvođenju. Posadašnjajući Evandlje i posuvremenjujući vjeru nikad ne smijemo izgubiti ravnotežu. Pri svemu tomu treba sačuvati jedinstvo vjere i ljubavi: »In uno Spiritu omnes nos in unum corpus baptisati sumus« (1 Kor 12, 13).

Dobro je da se na kraju još jednom sjetimo onoga što smo već rekli: Vrhovno vjersko mjerilo nije posuvremenjenje nego povjekovječenje! Obnova Crkve mora ići u pravcu Vječnosti.

AGGIORNAMENTO

Živan Bezić

Summary

Since pope John XXIII has used the word "aggiornamento", it has entered into the vocabulary of the universal Church, of most theologians, and of many among the faithful. Referring to the relationship to our time the author finds three implicit pre-suppositions included in the term "aggiornamento", the first two being assertions, the third one a demand: 1. We, who are using this expression, are lagging behind our time, we aren't keeping abreast. 2. Some other people are in front of us, they are modern and progressive. Their progress is our ideal. 3. Our falling behind and their progress urges us to approach them, to reach them and become equal to them.

No matter how much the term "aggiornamento" is a modern one, the author is of the opinion that the task of theology is to consider everything "sub specie aeternitatis", through the prism of eternity. This distinguishes it from all other sciences. Therefore, within the Church, the only adequate term for true updating, modernising, or making current can only be eternalizing/perpetuating.